

RODNA ANALIZA BUDŽETA OPŠTINA BRATUNAC I VLASENICA I STANJA U POLJOPRIVREDI U OPŠTINAMA BRATUNAC I VLASENICA

Uvod i opšte stanje

Po podacima biroa za zapošljavanje Opština Bratunac i Vlasenica u kategoriji nezaposlenog stanovništva je više od 50% žena. Najvećim dijelom se radi o ženama koje ili nemaju kvalifikaciju ili imaju sss obrazovanje. Takođe, to su uglavnom žene iz ruralnih krajeva opštine koje imaju zemlju koju obrađuju, ali su im potrebni dodatni podsticaji za samozapošljavanje na svom gazdinstvu kroz formalnu registraciju u komercijalno gazdinstvo ili podršku u započinjanju ili održavanju vlastitog agro biznisa ili seoskog turizma.

Situacija je posebno pogoršana poslednjih godina, poslije covida, a naročito u poslednje dvije godine kada su povećani troškovi života (po nekim analizama više od 200% računajući troškove energenata, prehrane kao osnovnih elemenata opstanka porodica). Prehrambena kriza je naročito izražena i vezana je za klimatske promjene, naročito sušu koja je bila izražena 2022. godine, kada su prinosi gazdinstava koji nisu imali navodnjavanje prepolovljeni.

Ovaj globalni problem je svoj negativan uticaj imao na stanje ravnopravnosti polova u opštinama kao što su Bratunac i Vlasenica, obzirom da je u ovim opštinama preko 60% stanovništva seosko i formalno nezaposlene žene u ovim opštinama se uglavnom bave.

U opštinskim razvojnim planovima obe projektne opštine je razvoj poljoprivrede i turizma strateški cilj, ali u tim dokumentima je nevidljiv doprinos žena, a sami ciljevi nisu razrađeni na rodno odgovoran način. U budžetima opština postoje stavke Sredstva za razvoj poljoprivrede i pružanje stručne pomoći, Sredstva za infrastrukturna ulaganja u ruralna područja, ali je nejasno koliko u tim sredstvima participiraju žene sa sela.

Na osnovu identifikovanih izazova u ekonomskom i prehrambenom kontekstu, posebno u vezi sa uticajem klimatskih promjena na žene iz ruralnih područja, naglašavamo nužnost trenutnog djelovanja putem implementacije rodno odgovornih mjera. Naša dugogodišnja predanost ovom pitanju proizlazi iz prepoznatih potreba i definisanih mehanizama s ciljem obnavljanja dostojanstva žena i poboljšanja njihove ekonomske nezavisnosti. Aktivno radimo na smanjenju nasilja nad ženama, fokusirajući se ne samo na fizičko nasilje, već i na ekonomske aspekte koji često ostaju zanemareni.

Ove projektno orijentisane opštine u svom budžetu imaju sredstva namijenjena podršci ženama na selu. Konkretno, sredstva iz stavke 415200 (oko 200.000 KM) za razvoj poljoprivrede i pružanje stručne pomoći, kao i sredstva iz stavke 511200 (oko 250.000 KM) za ruralnu infrastrukturu. Analizom postojećih praksi, uočili smo da ova izdvajanja nisu usklađena sa stvarnim potrebama žena i muškaraca na selu, a takođe je nemoguće utvrditi koliko su ove alokacije rodno odgovorne. Stoga, trenutno radimo na projektu koji ima za cilj izradu pravilnika s jasnim i rodno odgovornim kriterijumima za dodjelu sredstava za razvoj poljoprivrede i ruralnu infrastrukturu. Ovaj projekat ne samo da će unaprijediti usklađenost između planiranih izdvajanja i stvarnih potreba, već će stvoriti i prilike za veći broj samozapošljavanja žena na selu. Cilj nam je postići ekonomsku stabilnost ne samo za žene, već i za njihove porodice i celokupne ruralne zajednice.

Postojeći problemi, iz diskusije s poljoprivrednicama, pogađaju najugroženije kategorije stanovništva kao što su poljoprivrednice u manjim zajednicama. Potrebe koje su identifikovane su i) podrška u registraciji komercijalnih gazdinstava, ii) razvoj seoskog turizma, infrastrukture finansijska podrška i iii) podrške u razvoju malih i postojećih biznisa, kroz učešća na sajmovima i studijske posjete. Takođe, preporuka je da se bolje povežu opštine kroz implementacije projekata a i OCD-i. Naša zapažanja tokom razgovora sa ženama da im je potrebna savjetodavna podrška za podršku u pokretanju i odražavanju malih biznisa i razmjena informacija kroz primjere dobre prakse i studijske posjete.

Preporuke za integraciju rodni pitanja u poljoprivredne politike i budžete u opštinama Bratunac i Vlasenica

Kako bi se stanje žena u ruralnim područjima Bratunca i Vlasenice poboljšalo na održiv i sistemski način, ključno je da se u opštinske politike i budžetske prakse uvede rodno odgovorno budžetiranje. Žene u ovim zajednicama, iako formalno nezaposlene, često obavljaju značajan neplaćeni rad na svojim imanjima, doprinoseći lokalnoj ekonomiji, a da taj doprinos ostaje nevidljiv u strateškim dokumentima i raspodjeli budžetskih sredstava.

Prvi i najvažniji korak ka sistemskoj promjeni jeste formiranje stručnih radnih grupa koje bi se bavile analizom, kreiranjem i praćenjem rodno odgovornih kriterijuma za dodjelu budžetskih sredstava. Ove grupe treba da uključuju predstavnike lokalne samouprave, sektora za poljoprivredu, turizam i finansije, kao i predstavnice ruralnih zajednica i organizacija civilnog društva koje rade sa ženama. Njihov zadatak bio bi da razviju konkretne i transparentne kriterijume koji će osigurati da sredstva namijenjena razvoju poljoprivrede i ruralne infrastrukture zaista dopiru do žena kojima su najpotrebnija.

Pored toga, nužno je da se budžetske linije, poput onih koje trenutno iznose 200.000 KM za poljoprivredu i 250.000 KM za ruralnu infrastrukturu, jasno strukturiraju tako da uključuju indikatore roda. To znači da se mora znati koliko žena, a koliko muškaraca koristi ta sredstva, te u koju svrhu. Trenutno stanje ne omogućava praćenje ovih pokazatelja, što ostavlja prostor za neujednačenu raspodjelu i potencijalnu diskriminaciju.

Takođe, preporučuje se pokretanje savjetodavnih programa i edukacija za žene iz ruralnih područja, kako bi se osnažile u procesu registracije svojih gazdinstava, razvijanju biznisa i prijavljivanju za opštinske i entitetske podsticaje. Mnoge žene ne apliciraju za podršku jer nisu informisane o procedurama ili nemaju dovoljno administrativne i stručne podrške. Kroz radionice, mentorstva i pristup informacijama, moguće je podstaći njihovu aktivniju ulogu u ekonomiji zajednice.

Važno je i da opštine aktivno rade na razmjeni iskustava i dobrih praksi. Organizovanje studijskih posjeta i sajмова gdje bi žene mogle predstaviti svoje proizvode i steći nova znanja, ne samo da bi im pomoglo u razvoju poslovanja, već bi ih i dodatno motivisalo i povezalo s drugim ženama koje prolaze kroz slične izazove.

Konačno, nužno je da se u lokalnim razvojnim strategijama eksplicitno prepozna doprinos žena u poljoprivredi i turizmu, te da se u te strategije uključe rodno osjetljivi ciljevi. Bez rodne analize i prilagođenih mjera, razvojne politike ostaju parcijalne i nepravedne.

Rodno odgovorno budžetiranje nije luksuz već alat za pravičniji, efikasniji i održiviji razvoj. Ulaganjem u žene iz ruralnih zajednica, ulaže se ne samo u njihovu ekonomsku stabilnost, već i u budućnost cijele zajednice.

Pozitivne prakse i naučene lekcije u opštinama Bratunac i Vlasenica kroz projekat Gender Budget Watchdog Network

Opština Vlasenica, kroz niz javnih poziva tokom 2024. Godine koji se odnose na podršku u oblasti ruralnog razvoja, poljoprivrede i samozapošljavanja, pokazuje sve izraženiju primjenu rodno osjetljivih kriterija u procesima selekcije korisnika javnih sredstava. U okviru više javnih poziva (npr. za dodjelu start paketa za proizvodnju povrća, plasteničke proizvodnje, podrške mladim preduzetnicima i ženama sa sela), prepoznat je model afirmativne akcije, koji ima za cilj da unaprijedi učešće ranjivih kategorija, posebno žena i mladih osoba, u razvojnim programima. Kriteriji koji su direktno ili indirektno rodno osjetljivi u javnim pozivima za dodjelu sredstava u sektoru poljoprivrednice a koje je objavila opština Vlasenice uključuju sljedeće:

- i) Status podnosioca zahtjeva kao žene – Podnosioci ženskog spola redovno dobijaju dodatne bodove (najčešće 4 boda), što ih automatski stavlja u povoljniju poziciju u odnosu na muške kandidate istog socio-ekonomskog statusa.
- ii) Status samohranog roditelja, što često uključuje žene kao dominantne nosioce te uloge – dodatna 3 boda po osnovu ove kategorije.
- iii) Starosna dob do 35 godina – koja se takođe često odnosi na mlade žene iz ruralnih područja koje su višestruko marginalizirane (dodatna 4 boda).
- iv) Broj nezaposlenih punoljetnih članova domaćinstva i izdržavanih članova – gdje se posredno prepoznaje uloga žena kao domaćica i njegovateljica, što može povećati ukupan broj bodova domaćinstva.
- v) Socijalni aspekt (od 0 do 7 bodova), koji uključuje opservaciju komisije o životnim uslovima, imovinskom stanju i ukupnom dojmu. U praksi, ovaj kriterij omogućava komisiji da afirmiše žene iz teže dostupnih i ekonomski ranjivih kategorija, koje možda nemaju druge formalne prednosti.

Ovakva struktura bodovanja i kriterija pokazala je pozitivan uticaj na uključivanje žena u programe podrške. Prema opštinskim podacima (internim i iz javno dostupnih rang-lista), u posljednjim javnim pozivima zabilježeno je: povećanje procenta žena-aplikantkinja, veće učešće žena u sektorima gdje su ranije bile marginalizirane (npr. u povrtlarstvu i plasteničkoj proizvodnji), što dokazuje i primjer žene uključene u konsultacije u okviru Gender Budget Watchdog Networka, jačanje samopouzdanja i vidljivosti žena u zajednici kroz njihovu formalnu registraciju kao nosilaca poljoprivrednih aktivnosti, osnivanje porodičnih gazdinstava ili zadružnih modela gdje žene igraju ključnu ulogu u vođenju i odlučivanju. Ujedno, iskustva sa terena ukazuju na potrebu za daljom edukacijom i kapacitiranjem žena, jer iako subvencije jesu finansijska podrška, dugoročni efekti se postižu kroz mentorstvo, pristup tržištu i jačanje pregovaračke moći žena u domaćinstvu i zajednici. Primjenom rodno osjetljivih kriterija u javnim pozivima, te inkorporacijom rodno odgovornog budžetiranja, opština Vlasenica ne samo da je povećala uključivanje žena, već i transformisala lokalni pristup razvoju – od tradicionalno neutralnog ka proaktivno pravednom. Ovaj pristup može poslužiti kao model dobre prakse i za druge lokalne zajednice koje žele osigurati ravnopravan pristup resursima i osnaživanje marginalizovanih grupa.

U okviru projekta podržanog od strane Gender Budget Watchdog Networka, u opštini Bratunac po prvi put je usvojen Pravilnik o podsticaju poljoprivredi. Ovo predstavlja ključnu promjenu u načinu dodjele sredstava i strukturirani pristup raspodjeli podsticaja uz uvođenje rodno odgovornih kriterija. Opšti ciljevi Pravilnika uključuju unapređenje poljoprivredne proizvodnje, sufinansiranje pokretanja, proširenja i tekuće proizvodnje, formalizacija kriterija za dodjelu sredstava kroz jasno definisane komponente, promocija ženskog preduzetništva i osnaživanje žena sa sela. Ono što izdvaja ovaj Pravilnik jeste način na koji je strukturiran. Naime, on obuhvata više od 16 komponenti finansiranja, uključujući plasteničku proizvodnju, sadni materijal, mehanizaciju, edukacije itd. Dalje, posjeduje izrađenu rodno odgovornu komponentu zasnovanu na konsultacijama sa ženskim udruženjima i zadrugama, UŽ "Maja", UŽ "Priroda", Zadruga „Žena“, a u Pravilnik su inkorporirani kriteriji koji prepoznaju i afirmišu žene sa sela kao važne aktere u ruralnom razvoju. Uvećan budžet osiguran je ovim Pravilnikom i ukupna sredstva za podsticaje su uvećana za 10.000 KM u odnosu na prethodnu godinu – 2023. – i sada iznose 90.000 KM.

Rodno odgovorni kriteriji u novom Pravilniku:

U poređenju sa ranijim javnim pozivima koji su prioritet davali socijalno ugroženim kategorijama, novi Pravilnik osim što je formalni dokument koji uređuje dodjelu sredstava za poljoprivredu, ima i set posebnih kriterija za žene iz ruralnih područja, uključujući:

Kriterij	Opis
Pol aplikanta	Prednost imaju žene nositeljke registrovanih poljoprivrednih gazdinstava.
Porodični status	Samohrane majke i žene iz višečlanih domaćinstava imaju dodatne bodove.
Vrsta djelatnosti	Podrška se daje aktivnostima u kojima dominiraju žene (npr. plastenička proizvodnja, prerada hrane).
Učešće u zadružnim i ženskim organizacijama	Boduje se aktivno članstvo u zadrugama i udruženjima žena sa sela.
Edukacija i mentorstvo	Prednost imaju žene koje su prošle obuke i mentorske programe.

Tablica 1. Pregled kriterija Pravilnika za dodjelu sredstava za poljoprivredu Opštine Bratunac, s fokusom na rodne kriterije

Usvajanje Pravilnika o podsticaju u opštini Bratunac predstavlja sistemsku promjenu u pristupu lokalnih vlasti prema razvoju poljoprivrede, sa jasnim fokusom na rodnu ravnopravnost. Učešće ženskih organizacija u njegovoj izradi je omogućilo da kriteriji odražavaju stvarne potrebe žena sa sela, kroz fokus grupe s poljoprivrednicama i pristup „odozdo prema gore“ te pruža dobar model koji bi mogle slijediti i druge opštine.